

ประวัติความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการบริหารงานตำรวจไทย

สำหรับการศึกษาวิจัยในบทที่ 3 นี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าถึงประวัติความเป็นมาของตำรวจไทยโดยสังเขป รวมทั้งอำนาจหน้าที่ของตำรวจ ทั้งนี้เพื่อทราบถึงสาเหตุที่ทำให้กิจการของตำรวจเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง และศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองไทยกับกิจการตำรวจในอดีตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2521 ซึ่งตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยเป็นต้นมาจนถึงก่อนที่จะมีกฎหมายให้มี "คณะกรรมการข้าราชการตำรวจ" ขึ้นมา โดยเฉพาะในประเด็นที่ผู้มีอำนาจทางการเมืองใช้อำนาจทางการเมืองในการบริหารงานตำรวจ และวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจและการเมืองว่าเป็นไปในรูปแบบใด

ประวัติความเป็นมาของตำรวจไทยโดยสังเขป

กิจการตำรวจไทยได้เริ่มจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกตั้งแต่เมื่อใดนั้นไม่มีหลักฐานแน่ชัด เพียงแต่สันนิษฐานว่า กิจการที่มีลักษณะคล้ายตำรวจคงจะมีมาแต่ยุคกรุงสุโขทัย¹ และได้มีการพัฒนาต่อเนื่องมาเป็นลำดับ ต่อมาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยาได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบการปกครองบ้านเมืองออกเป็น 4 เหล่าหรือที่เรียกว่า "จตุสดมภ์" ได้แก่ เวียง วัง คลัง นา พร้อมกับได้โปรดเกล้าฯ ให้มีกิจการตำรวจขึ้นในโอกาสนั้นด้วย โดยแบ่งหน่วยงานตำรวจออกเป็นตำรวจพระนครบาล ตำรวจภูธร สังกัดอยู่ในกรมเวียง กับตำรวจหลวงให้ขึ้นสังกัดอยู่กับกรมวัง และในปี พ.ศ. 1998 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราศักดินาของ

¹ พล.ต.ต. สุวรรณ สุวรรณเวช, ประวัติและวิวัฒนาการของตำรวจไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2532).

ตำรวจขึ้นในทำนองเดียวกับศักดิ์นาของข้าราชการฝ่ายอื่นๆ จากพระบรมราชโองการนี้เป็นประจักษ์พยานชัดแจ้งว่า กิจการตำรวจได้ถือกำเนิดขึ้นแล้วในประเทศไทย ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา และมีเอกสารทางราชการอีกหลายอย่างแสดงว่า บุคคลที่จะเป็นตำรวจได้นั้นต้องคัดเลือกจากผู้ที่มีชาติกำเนิดสืบเชื้อสายมาจากตระกูลที่ได้ทำคุณงามความดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และต้องเป็นบุคคลที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัย นับได้ว่าเป็นการวางหลักเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลเข้าปฏิบัติหน้าที่ตำรวจได้อย่างเหมาะสมกับการกิจความรับผิดชอบตามหลักการบริหารงานบุคคลส่วนหนึ่ง² เนื่องจากพระมหากษัตริย์ตามโบราณราชประเพณีได้รับการยกย่องว่าเป็น องค์สัมมติเทพ³ ดังนั้น ตำรวจในยุคนี้ที่ทำหน้าที่ราชองครักษ์ใกล้ชิดพระมหากษัตริย์ จึงได้รับพระราชทานทินนามบรรดาศักดิ์เป็นเทพวิวารของผู้เป็นเจ้าของทั้ง 3 คือ พระอิสวร พระพรหม พระนารายณ์ เช่น ตำแหน่ง 4 ตำรวจ และ 8 ตำรวจ เป็นต้น ดังมีราชนามดังต่อไปนี้ พระมหาเทพเสวกษัตริย์สมุห์ พระมหามนตรีศรีองครักษ์ พระอินทรเทพ พระนิเรนทรเทพ พระราชวรินทร์ พระพรหมบริรักษ์ และพระสุวิระภักดี เป็นต้น

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง ตำรวจแบ่งตามหน้าที่ออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายแรก ตำรวจนอกข้าส-ขวา คือข้าราชการสังกัดตำรวจซึ่งรับผิดชอบตรวจล้อมทหารวังใน ล้อมวังอาสาพิเศษ ตั้งกองแทรก ฝ่ายที่สอง ตำรวจในข้าส-ขวา คือข้าราชการสังกัดตำรวจซึ่งรับผิดชอบกำกับรักษาประตูข้าส-ขวา กำกับชาววังเวรบัญชีผู้นอนเวรประจำช่อง รวมทั้งตรวจกองร้อยยกกองขุ่มและกองคอส ในกรณีพระมหากษัตริย์ทรงรับสั่งการใดโดยเร่งด่วน ตำรวจในจะเป็นผู้สนองพระประสงค์ ฝ่ายที่สาม ตำรวจใหญ่ข้าส-ขวา คือ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่สังกัดตำรวจ ในกรณีพระมหากษัตริย์เสด็จประทับแรม ทั้งตำรวจใน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² ประเสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม, หน้า 61-62.

³ พ.ศ.อ.คำวิ นิสัยพันธ์, ตำรวจเป็นผู้รับใช้พระมหากษัตริย์ ใน อนุสรณ์ 80 ปี รร.นายร้อยตำรวจ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, 2524), หน้า 224-5.

ตำรวจนอกและตำรวจใหญ่ ฝ่ายละ 2 คน มีหน้าที่รักษาการณ์โดยมีเป็นคนละกระบอกลง
นอกจากนี้ยังมีขุนตำรวจ ซึ่งทำหน้าที่ต่าง ๆ กัน คือ

1. เป็นผู้รับราชโองการเมื่อลงอาญาประหารชีวิตผู้ใด โดยส่งไปกรมพระนครบาล เพื่ออาญา ณ หัวเมืองนั้น
2. คอยถือระยะทางกราบตามระยะและพนักงานตำรวจในได้ตั้งขบวนขึ้น เกษด้วย เมื่อเสด็จทางสถลมารค
3. คอยห้ามปรามตามข้างตามขวา ถ้าทรงพระกรุณาให้เร่งข้างเร่งเกณฑ์แห่ง ขุนตำรวจได้รับสั่งแล้วให้หัวหมื่นไปเร่ง

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ตลอดจนนิติประเพณี ยังคงรูปแบบของกรุงศรีอยุธยาไว้เป็นส่วนมาก แต่ตำรวจเริ่มมีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมาย มากยิ่งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีการแบ่งพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ออกเป็นเขต แต่ละเขตอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของข้าหลวงกองจับ แต่ยังไม่มีการจัดขบวน เฝ้าจุดหรือการตรวจท้องที่แต่ประการใด เมื่อมีเหตุการณ์ไม่สงบ ผู้รู้เห็นเหตุการณ์จะตาม เจ้าหน้าที่จะเพื่อระงับความไม่สงบหรือเหตุร้ายโดยทำการจับกุมผู้กระทำผิด แต่ถ้าภายใน ระยะเวลาอันควรข้าหลวงกองจับไม่สามารถสืบเคาะเงื่อนของเหตุไม่สงบ หรือจับกุมตัวผู้ กระทำผิดไม่ได้ ข้าหลวงกองจับจะต้องรับผิดชอบต่อความล้มเหลว และในปี พ.ศ. 2400 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศกำหนดอำนาจเจ้าบ้านและเจ้าพนักงานใน การจับกุม ⁴

กิจการตำรวจสมัยที่มีการปฏิรูปการปกครองประเทศอย่างขนานใหญ่ทุกด้านตาม แบบอารยประเทศตะวันตก ซึ่งได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ⁵ ได้ทรงว่าจ้างชาว

⁴ ประจักษ์ เปี่ยมสมบูรณ์ , การบริหารงานตำรวจ (กรุงเทพมหานคร : สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2525), หน้า 170-172.

⁵ พ.ต.ต.อนันต์ เสนาพันธ์, มนัส สัตยารักษ์ และวารสิทธิ สุ่มน, อันตราษ อ.ตร. (กรุงเทพมหานคร : โพธิ์สามต้นการพิมพ์, 2517), หน้า 10-11.

อังกฤษมาเป็นผู้พิจารณาวางโครงการ จัดตั้งกองตำรวจตามแบบอย่างตำรวจยุโรปขึ้นเป็นครั้งแรก เนื่องจากเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในสมัยนั้นเป็นยุคที่ อังกฤษ ฝรั่งเศส โปรตุเกส ฮอลันดา กำลังแข่งขันกันหาเมืองขึ้นในทวีปเอเชียแม้ว่าประเทศไทยจะไม่ถึงกับต้องเสียเอกราชแต่ก็จำเป็นต้องเสียดินแดนไปบางส่วนเป็นอันมาก ดังนั้นตำรวจจึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับนโยบายการเมืองระหว่างประเทศเป็นธรรมดา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้ทรงขยายงานตำรวจนครบาล โดยทรงโปรดเกล้าฯ ให้นาย เอ.เจ.ซาติน (A.J. Jadine) ชาวอังกฤษมาช่วยงานอีกคนหนึ่ง นอกจากนั้นได้ทรงจัดตั้งตำรวจขึ้นในรูปทหารโปลิศ เมื่อ พ.ศ. 2419 สำหรับเป็นกำลังรักษาความสงบเรียบร้อยในส่วนภูมิภาค และให้สามารถปฏิบัติการทางทหารได้ด้วย โดยได้ทรงว่าจ้างนาย ซี.เชา (G. Schau) ชาวเดนมาร์ก มาเป็นผู้วางโครงการ ผู้บังคับบัญชาส่วนมากโอนมาจากทหาร ต่อมาใน พ.ศ. 2420 ได้เปลี่ยน "กองทหารโปลิศ" เป็น "กรมกองตระเวนหัวเมือง" จนถึง พ.ศ. 2440 ได้ทรงตั้ง "กรมตำรวจ" ขึ้นแทน โดยมี พลตรี พระยาวาสูเทพ (G. Schau) เป็นเจ้ากรมตำรวจ ในระยะแรกกำลังพลใช้ตำรวจจ้าง ต่อมาเมื่อทางทหารได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ทางตำรวจก็ได้ขออนุมัติใช้กฎหมายฉบับนี้ เมื่อ พ.ศ. 2448 เกณฑ์คนเข้ามาเป็นตำรวจเช่นเดียวกัน เมื่อได้จัดตั้งกรมตำรวจขึ้นแล้วก็ได้พยายามขยายการตำรวจไปยังหน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคตามลำดับ เพื่อให้มีกำลังตำรวจสำหรับป้องกันปราบปรามโจรผู้ร้าย ล้วนขอความร่วมมือเป็นสุขให้แก่ประชาชน^๑

กิจการตำรวจในขณะนั้นอยู่กับกระทรวง 2 กระทรวง คือ กรมพลตระเวน (ตำรวจนครบาล) รับผิดชอบกับกระทรวงมหาดไทย กรมตำรวจขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย เพิ่งจะรวมเป็นกรมเดียวกันเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2458 เรียกว่า กรมตำรวจและ

^๑ พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์, กรมตำรวจไทย "แนวคำบรรยายแก่นักศึกษา วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ชุดที่ 8" (พระนคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, 2508), หน้า 3-4.

กรมพลตระเวน กรมตำรวจปัจจุบัน จึงถือเอาวันที่ 13 ตุลาคมของทุกปีเป็น วันตำรวจ และในปีนั้นเองได้เปลี่ยนเป็น กรมตำรวจภูธรและกรมตำรวจนครบาล ยกฐานะเจ้ากรม ขึ้นเป็น อธิบดี ต่อมาเมื่อมีพระบรมราชโองการให้รวมกระทรวงมหาดไทย กับกระทรวง นครบาล เป็นกระทรวงเดียวกัน เรียกว่า กระทรวงมหาดไทย กรมตำรวจทั้งสองกรม ดังกล่าวจึงได้โอนมาอยู่กับกระทรวงมหาดไทย และในปี พ.ศ. 2469 ได้เปลี่ยนนามกรม ตำรวจภูธรและกรมตำรวจพระนครบาล เป็นกรมตำรวจภูธร แต่ก็ยังคงแบ่งตำรวจออกเป็น 2 ประเภท คือ ตำรวจนครบาล ทำหน้าที่จับกุมโจรผู้ร้าย ใต้ส่วน ทำสำนวนให้อัยการฟ้องศาลโปลิศสภาโดยตรง และตำรวจภูธร ทำหน้าที่จับกุมโจรผู้ร้ายได้แล้วส่งให้อำเภอใต้ส่วนทำสำนวนให้อัยการฟ้องศาลอาญาประจำจังหวัดนั้นๆ จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2475 จึงได้เปลี่ยน กรมตำรวจภูธรเป็น กรมตำรวจ ตลอดมาจนทุกวันนี้⁷

บทบาทและหน้าที่ของตำรวจ

ภารกิจของตำรวจไทยในยุคแรก ๆ นั้น เป็นการรับใช้องค์พระมหากษัตริย์อย่างใกล้ชิด ดังนั้นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกเป็นตำรวจในยุคนี้จะต้องเป็นบุคคลในเชื้อสายพระวงศ์ หรือเป็นผู้ที่มีเกียรติยศศักดิ์ศรี ประกอบคุณงามความดีต่อชาติ กษัตริย์ หรือเป็นบุตรหลานของบุคคลในตระกูลดังกล่าว อีกทั้งต้องเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของพระมหากษัตริย์ ต่อมาบ้านเมืองเจริญมากยิ่งขึ้น มีผู้คนมากขึ้น มีเส้นทางคมนาคมมากยิ่งขึ้น ทำให้มีปัญหาด้านต่างๆ มากยิ่งขึ้น เช่น การทะเลาะเบาะแว้งกันทำร้ายซึ่งกันและกัน การลักขโมย เหล่านี้เป็นต้น บทบาทหน้าที่ของตำรวจจึงมีเพิ่มมากขึ้นโดยจะต้องรับภาระในการรักษาความสงบสุขของประชาชน ภารกิจตำรวจไทยจึงมีวิวัฒนาการขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันนี้

⁷ พ.ต.ต.อนันต์ เสนาจันทร์, มนัส สัตยารักษ์ และวารสิณี สุ่มน, อันตรา
อ.ตร., หน้า 12-13.

องค์กรตำรวจจึงเป็นองค์กรทางฝ่ายบริหาร ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 1 บทที่ 1 กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของตำรวจไว้ดังต่อไปนี้ คือ

1. รักษาความสงบเรียบร้อยภายใน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน
2. รักษากฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำผิดอาญา
3. บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน
4. ดูแลรักษาผลประโยชน์สาธารณะ

ซึ่งมีความสัมพันธ์กับประชาชนตลอดเวลา ซึ่งนับได้ว่าเป็นความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมเสมือนเป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคมให้อยู่ในระเบียบ ภาระหน้าที่ของตำรวจที่มีต่อสังคม เป็นภาระที่หนักซึ่งต้องให้ความรู้ความสามารถในการฝึกฝนทั้งความรู้ในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ อันถือได้ว่าเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ เป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนด้วยความสุจริตธรรม

นักทฤษฎีการหน้าที่ (functional theory) เช่น Emile Durkheim, Robert Merton และ Albert Cohen เห็นว่า ตำรวจคือตัวแทนของสังคมในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน รวมทั้งการให้บริการแก่สมาชิกของชุมชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ภารกิจของตำรวจจึงมีเกียรติและสมควรแก่การยกย่องสำหรับการบังคับใช้กฎหมายอาญาและอื่นๆ นั้นเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็น ต้องใช้ดุลยพินิจกระทำไปเพื่อรักษาความสงบสุขของสมาชิกในสังคม ตำรวจจะเป็นผู้ดำรงไว้ซึ่งความสุจริตธรรมหรือเป็นผู้รักษากติกาของสังคม แต่ตำรวจในแนวคิดนี้ถูกโจมตีจากกลุ่มนักทฤษฎีความขัดแย้ง (conflict theory) ซึ่งเห็นว่าความขัดแย้งเป็นจุดกำเนิดแห่งความเจริญทางวัตถุ กลุ่มนักทฤษฎีแนวนี้ได้แก่ Ian Taylor, Poul Walton และ Jock Yong ซึ่งสร้างทฤษฎีแนวใหม่ขึ้นโดย

* กรมตำรวจ, "ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีเล่มที่ 1" (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, 2532), หน้า 1-24



อาศัยหลักปรัชญาเดิมของ Marx แนวคิดนี้ตำราวจกมองในแง่ของผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ของกลุ่มอิทธิพลผู้นำโดยเฉพาะกลุ่มนายทุน สังคมตามแนวความคิดนักทฤษฎีความขัดแย้งมีแต่การเอาวัดเอาเปรียบ ผู้ปกครองจะปกครองชั้นชั้นแรงงานได้ครบเท่าที่ชั้นชั้นแรงงานหลงเข้าใจผิดว่าตนมีผลประโยชน์ร่วมกับชั้นชั้นปกครอง ตำราวจกจึงเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจเพื่อใช้ควบคุมชนชั้นกรรมมาชีพให้ปฏิบัติตามเพื่อประโยชน์ของชั้นชั้นนายทุน °

จากแนวความคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าตำราวจกมีหน้าที่ในการรักษาควบคุมให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ พิทักษ์รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ตลอดจนรักษาความมั่นคงภายในประเทศ แต่อย่างไรก็ตามจากบทบาทและหน้าที่ของข้าราชการตำราวจกนั้นจะมีความสัมพันธ์กับผู้นำหรือผู้ปกครองในฐานะที่เป็นกลไกทางฝ่ายบริหารที่จะต้องปฏิบัติและดำเนินการตามนโยบายเพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม และในขณะเดียวกันภารกิจและหน้าที่ที่ตำราวจกกระทำลงไปนั้นมีความสัมพันธ์คือสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นทั้งเครื่องมือกลไกของผู้มีอำนาจทางการเมืองในการพิทักษ์ผลประโยชน์ และเป็นทั้งผู้รักษาความยุติธรรมเบื้องต้นให้แก่ประชาชน

กล่าวโดยสรุปตำราวจกนั้นได้รับการสร้างหรือสถาปนาขึ้นมาในรูปสถาบันปัจจุบันนี้ ก็เพราะความขัดแย้งได้เกิดขึ้นในสังคม และเพราะความขัดแย้งนี้ก็ได้ทวีขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งสังคมซึ่งเคยใช้วิถีการแบบไม่มีรูปแบบ (informal) ในการดำเนินการกับปัญหาขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่ก่อนความขัดแย้งมีไม่มากนัก วิธีการคร่าว ๆ ไม่มีระเบียบพิธีรีตองอะไรมากมายก็อาจแก้ไขได้ แต่เมื่อความขัดแย้งมีเพิ่มมากขึ้นสลับซับซ้อนขึ้น จึงลดหรือเป็นแรงผลักดันให้ต้องสร้างหน่วยงานขึ้นเพื่อแก้ไขความขัดแย้งที่ต่อมากลายเป็นสถาบันตำราวจกในรูปที่ได้พัฒนามาจนทุกวันนี้

° ประจักษ์ เปี่ยมสมบูรณ์, การบริหารงานตำรวจ (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, 2525), หน้า 19-20

แรกที่เดิยวประชาชนที่ได้รับข้อเสนอให้ตั้งกิจการตำรวจในอังกฤษ ต่างก็พากันวิตกเพราะกลัวกันนักหนาว่า จะเป็นการสร้างหน่วยงานของรัฐซึ่งอาจกลายเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจรัฐ ในการกดขี่ข่มเหงประชาชนหรือนักการเมืองที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาล หรือผู้มีอำนาจนั้น ๆ ซึ่งด้วยความกลัวและกังวลได้พยายามที่จะต้องทำให้ตำรวจนั้นจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของประชาชนอย่างใกล้ชิด ซึ่งก็หมายความว่า จะต้องอยู่ภายใต้การดูแลปกครองของนักการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนนั่นเอง ¹⁰

ตำรวจนั้นก็ได้รับการสถาปนาขึ้นด้วยความเข้าใจว่าจะต้องอยู่ภายใต้ความดูแลของประชาชน โดยผ่านนักการเมืองอย่างใกล้ชิด แต่ในข้อเท็จจริงประชาชนผู้ซึ่งไม่มีอำนาจหน้าที่ไปปกครองตำรวจโดยตรงแต่อย่างใด และก็ไม่มีความที่จะกระทำเช่นนั้นได้ ก็กลายเป็นว่านักการเมืองผู้ซึ่งมีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนตำรวจนั้นก็ใช้ใช้อำนาจหน้าที่นั้น ไปในทางเพื่อบีบบังคับให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือหน่วยงานของตำรวจไปทางที่เป็นการสร้างหรือรักษาผลประโยชน์เพื่อส่วนตัว หรือพรรคพวกของตนเอง ทำให้เกิดแรงผลักดันที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกิจการตำรวจด้วยวิธีการให้ความคุ้มครองปกป้องตำรวจให้เป็นสถาบันที่จะต้องมีความเป็นเอกเทศให้พ้นจากอำนาจมีคของนักการเมือง

ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองไทยกับกิจการตำรวจ

นับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ระบบการเมืองของไทยได้เปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่ระบอบที่เรีอกกันว่า ประชาธิปไตยแบบไทยๆ ในลักษณะที่ส่วนใหญ่แล้วเป็นการปกครองของกลุ่มข้าราชการ โดยกลุ่มข้าราชการ และเพื่อกลุ่มข้าราชการ หากแต่มีการสลับฉากด้วยการมีรัฐบาลภายใต้รัฐธรรมนูญ และมี

¹⁰ สมเกียรติ อัสวิษณุ, ปัญหาการบริหารงานตำรวจ (กรุงเทพมหานคร : 68 การพิมพ์), หน้า 12-13.

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนบ้าง เป็นครั้งคราวเท่านั้น ¹¹

ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนั้น และในครั้งต่อๆ มาเน้นเฉพาะแบบที่เป็นทางการ แต่ในทางปฏิบัติอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ซึ่งครั้งหนึ่งเป็นขององค์พระมหากษัตริย์ มิได้ตกเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง หากตกอยู่ในกำมือของกลุ่มคณะบุคคล ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการทหารและพลเรือนผู้มีอำนาจ ที่คอยจ้องช่วงชิงอำนาจจากกันและกันตลอดเวลา

ดังนั้นผู้นำทางการเมืองหรือคณะบุคคลผู้มีอำนาจทางการเมืองจึงมีอิทธิพลและพยายามผูกขาดในการสรรหาบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญๆรวมทั้งอธิบดีกรมตำรวจ และตำแหน่งสำคัญๆในกรมตำรวจ เพื่อใช้ดำรงเป็นเครื่องมือในการพิทักษ์รักษาอำนาจและแสวงหาอำนาจในการปกครองประเทศชาติ

ผู้มีอำนาจทางการเมืองใช้อำนาจทางการเมืองในการบริหารงานตำรวจ

กิจการตำรวจนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บุคคลที่จะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญภายในกรมตำรวจนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่รัฐบาล หรือผู้มีอำนาจทางการเมืองไว้วางใจ พร้อมทั้งจะรับนโยบายและคำสั่งไปปฏิบัติได้ทันที โดยปราศจากการกีดขวางและโต้แย้ง ประกอบกับกิจการตำรวจเป็นกิจการที่มีกำลังพลอาวุธและอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติการกิจทั่วราชอาณาจักรตามกฎหมาย ซึ่งเป็นความชอบธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ จึงส่งผลให้นักการเมืองหรือผู้มีอำนาจทางการเมือง (เดิมคือผู้นำทางทหาร) เห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแต่งตั้งบุคคลที่ตนเองไว้วางใจและมีความใกล้ชิดตนมากที่สุด เข้าไปดำรงตำแหน่งสำคัญภายในกรมตำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจและตำแหน่งที่สำคัญทั้งหลายภายในกรมตำรวจ ซึ่งการแต่งตั้งโยกย้ายของกรมตำรวจนั้นแปลกกว่าข้าราชการอื่น ¹²

¹¹ ทินพันธุ์ นาคะตะ, การเมืองการบริหารไทย : ภาวะของชาติ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ 2, 2536), หน้า 1.

¹² "การโยกย้ายตำรวจก็เป็นธุรกิจได้เหมือนกัน," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 6 (1 สิงหาคม 2519): 19.

การแต่งตั้งบุคคลที่นักการเมืองไว้วางใจที่สุดเพื่อดำรงตำแหน่งที่สำคัญในกรม
ตำรวจนั้น ในอดีตนั้นบุคคลที่มักได้รับการแต่งตั้งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจและตำแหน่ง
ที่สำคัญอื่นๆในกรมตำรวจ¹³ ส่วนใหญ่ได้แก่ข้าราชการซึ่งเคยมีส่วนร่วมร่วมกับรัฐบาลในการแสวง
หาและพิทักษ์รักษาสถาบันมาจรร่วมกันมาในอดีต และได้รับคำสั่งให้โอนมาดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ
หรือเป็นข้าราชการตำรวจที่เป็นพรรคพวกที่มีอำนาจทางการเมืองไว้วางใจ ดังนี้ คือ

การเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นั้น
ถือได้ว่าเป็นการต่อสู้ระหว่างฝ่ายกษัตริย์กับฝ่ายคณะราษฎร อันประกอบไปด้วยทหารและ
พลเรือน ส่วนตำรวจซึ่งมี พล.ต.ท. พระยาอริกรัณห์ประกาศ เป็นอธิบดีกรมตำรวจเป็นผู้นำ
อยู่ข้างฝ่ายกษัตริย์ ซึ่งก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองตำรวจได้ทำการต่อต้าน
การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของฝ่ายคณะราษฎรในการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดย
พล.ต.ท. พระยาอริกรัณห์ประกาศ และ พล.ต.ท. พระยาธรรมธาดา ผู้บังคับการกองตรวจ
กลางได้กราบทูลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
ว่าจะมีคณะบุคคลทำการเคลื่อนไหวก่อการปฏิวัติและมีผู้คิดจะปลงพระชนม์ชีพ¹⁴ ซึ่งการ
ปฏิบัติการของ พล.ต.ท. พระยาอริกรัณห์ประกาศ นั้น เป็นการปฏิบัติการตามหน้าที่ของ
ตำรวจในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศในฐานะที่เป็นกลไกของรัฐ แต่
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ไม่ทรงเชื่อว่าบุคคลดังกล่าวจะเป็นผู้คิดก่อการ
เปลี่ยนแปลงการปกครอง

หลังจากที่คณะราษฎรได้ทำการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้แล้ว ได้มีคำสั่ง
ปลด พล.ต.ท. พระยาอริกรัณห์ประกาศ ออกจากตำแหน่ง โดยมีหนังสือถึง พล.ต.ท. พระ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³ ร.ต.อ. พันธุ์ศักดิ์ ศำสนอนันต์, "การเมืองไทยกับการบริหารงานตำรวจ :
ศึกษาเฉพาะกรณีสำคัญที่เกี่ยวข้อง," หน้า 135-136.

¹⁴ สว่าง ลานเหลือ, 37 ปี แห่งการปฏิวัติ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
คุรุสภาพระนคร พิมพ์ครั้งที่ 2, 2514), หน้า 215.



ชาวชิกรณประกาศ ความว่า "ด้วยคณะได้ยึดอำนาจปกครองแผ่นดินไว้ได้แล้ว และได้ตั้ง
รัฐบาลชั่วคราวขึ้นมีผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารเป็นผู้ใช้อำนาจ ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร
เห็นความจำเป็นที่จะตั้ง นายพันตำรวจเอกพระยาบุเรศผดุงกิจ เป็นผู้รักษาการตำแหน่งอธิบดี
กรมตำรวจภูธร เหตุนี้ขอให้ท่านมอบหมายงานของท่านให้พระยาบุเรศผดุงกิจทำแทนต่อ
ไป"¹⁵

เมื่อพระยาพลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) หัวหน้าคณะราษฎรขึ้นดำรง
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2476 พ.ศ.อ. พระยาอนันต์สุรภกร ในฐานะตำรวจ
อาชีพได้ดำรงตำแหน่ง อ.ต.ร. ร่วมสมัย ในขณะที่พระยาพลพลดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
นั้นระยะนี้มีเหตุการณ์ที่ทำให้สภาพของตำรวจอาชีพต้องถูกอำนาจทางการเมืองเข้าครอบงำ
อย่างเด่นชัด เพราะฐานะของคณะราษฎรถูกรบกวนทำลายมากขึ้น เช่นปฏิกริยาอันเหี้ยม
จากการสูญเสียอภิสิทธิ์ของฝ่ายเจ้า ทำที่อันกระด้างกระเดื่องของพระยามโนฯ หรือเหตุ
การณ์ที่เด่นชัดก็คือ กบฏบวรเดช ในเดือนตุลาคม 2476 เป็นต้น¹⁶

จากเหตุดังกล่าว กรมตำรวจจึงเป็นจุดสำคัญอีกจุดหนึ่ง ที่ฝ่ายการเมืองจะต้อง
ขอความร่วมมือ พร้อมทั้งพยายามปรับปรุงกรมตำรวจได้มีการโอน หลวงอดุลเดชจรัส จาก
ทหารการเมืองยศพันตรีมาขึ้นตำแหน่ง รอง อ.ต.ร. พร้อมกับให้ยศ พ.ต.ท. และ ก็ได้มีการ
โยกย้ายทหารจำนวนมากมาขึ้นเป็นตำรวจ ประหนึ่งว่าความเห็นมหาอุณผิงแน่นอย่างทหาร
จะสามารถเปลี่ยนแปลงไปสู่บรรดาบรรณอันอ่อนน้อมถ่อมตนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกบฏ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁵ พ.ศ.ค.อนันต์ เสนาจันทร์, มนัส สัตยารักษ์ และ วรสิทธิ์ สุ่มน, อันตรา
อ.ต.ร., หน้า 2.

¹⁶ พระยาทรงสุรเดช, "การปฏิวัติ 24 มิถุนายน 2475," เบื้องแรก
ประชาธิปไตย (สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ผู้รวบรวม : มิตรนราการพิมพ์,
2516), หน้า 104.

บวรเคศทำให้ระบบทการการเมืองมีส่วนครอบงำกิจการตำรวจเพื่อนำไปใช้หาหลักฐานสอบสวน จับกุม ได้อย่างดีและรวดเร็วทันใจ ¹⁷

เมื่อ พระยาพลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2477 หลวงอดุลเดชจรัส ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีลอย และหลังจากได้ดำรงตำแหน่ง อ.ตร. แล้วก็ยังได้กินตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ในสมัยพระยาพหลฯเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 5 อีกด้วย พอถึงสมัย จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี 2 ครั้งแรก หลวงอดุลฯก็ดำรงตำแหน่งอยู่เช่นเดิม และในสมัยที่ 2 นี้ ก็ยังได้รับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีอีกด้วย

เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2490 คณะรัฐประหารนำโดย พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ, พ.อ.กาจ กางสงคราม, พ.อ.สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ พ.อ.เผ่า ศรีวานนท์ เป็นต้น ได้เข้ายึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาล พล.ร.ต.หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ โดยปราศจากการต่อต้านจากฝ่ายรัฐบาล ¹⁸ การรัฐประหารในครั้งนี้กล่าวกันว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นผู้ให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง คณะรัฐประหารได้ออกคำสั่งปลด พล.ร.ต.สังวรล์ สุวรรณชีพ ออกจากตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ โดยให้ พล.ต.ท.หลวงชาติตระการโกศล รักษาการแทน ¹⁹ นอกจากนี้ยังได้มีคำสั่งปลดข้าราชการตำรวจบางนายที่คณะรัฐประหาร เห็นว่ามีพฤติกรรมเป็นภัยต่อคณะรัฐประหาร เช่น พล.ต.ท.เชาว์ คล้ายสัมฤทธิ์ ผู้กำกับการ 2 สันติบาล และ ร.ต.อ.เจียม ชัยสงค์ ตำรวจสันติบาล เป็นต้น

ศูนย์วิทยุตำรวจ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁷ พ.ต.ต.อนันต์ เสนาจันทร์, มนัส สัตยารักษ์ และ วรสิทธิ์ สุ่มน, อินทรา อ.ตร., หน้า 22-23.

¹⁸ สุชิน ตันติกุล, รัฐประหาร พ.ศ.2490 (พระนคร : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมนุศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515), หน้า 170.

¹⁹ สว่าง ลานเหลือ, 37 ปี แห่งการปฏิวัติ, หน้า 170.

ในการเข้าควบคุมกรมตำรวจของคณะรัฐประหาร หลังจากได้เปลี่ยนแปลงตัว อธิบดีกรมตำรวจมาเป็น พล.ต.อ.หลวงชาติตระการโกศลแล้ว คณะรัฐประหารได้ พยายามส่งบุคคลในคณะรัฐประหาร อันได้แก่ พ.อ.เผ่า ศรียานนท์ เข้ามาดำรงตำแหน่ง ในกรมตำรวจ โดยอ้างว่าเพื่อจะได้ดูแลสถานการณ์ทางการเมืองและเป็นหูเป็นตาแทน คณะรัฐประหาร²⁰ หลังจากที่คณะรัฐประหารได้บังคับให้ นายควง อภัยวงศ์ ลาออก แล้ว จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้เป็นนายกรัฐมนตรีแทน ก็ได้แต่งตั้ง พ.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจมีศเป็น พล.ต.ต.สมดัง เจตจำนงค์ของคณะรัฐประหาร ที่ต้องการเข้าควบคุมกรมตำรวจ เพราะว่าอำนาจส่วนใหญ่นั้นไม่ได้อยู่ที่ พล.ต.อ.หลวง ชาติตระการโกศล แต่อยู่ที่ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ พล.ต.ต.เผ่า ศรียานนท์

หลังจากที่ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจแล้ว ได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของกรมตำรวจอย่างขนานใหญ่ จนกำลังตำรวจมีสภาพ เป็น "กองทัพ" เหล่าบิوارของ พล.ต.อ.เผ่าฯ เรียกกันว่า อัสวิน คือนายตำรวจที่ พล.ต.อ.เผ่าฯ เลือกมาทำงานให้ตน เป็นที่รู้จักกันได้จากแหวนทองหรือแหวนเพชรที่ มอบให้และยังให้บิوارเป็นพิเศษอีกด้วย บุคคลเหล่านี้ทำงานที่ไม่มีวิสุทธจริยธรรมและ และช่วยก่อตั้งสิ่งที่นักเขียนคนไทยอ้างถึงว่าเป็น "รัฐตำรวจ" (police state)²¹

เมื่อคณะรัฐประหาร 16 กันยายน 2500 โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับพวก ได้นำกำลังทหารเข้ายึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามแล้ว คณะ รัฐประหารได้ปลด พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ออกจากตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจและ

²⁰ พ.ต.อ.พูน บุณยสัมพันธ์, ชัยชนะและความพ่ายแพ้ของบุรุษเหล็กแห่งเอเชีย (กรุงเทพมหานคร : ศิลปสนองการพิมพ์ ม.ป.ป.), หน้า 27-29.

²¹ ทักซ์ เจลิเมเตียร์, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ, พรรณี จิตรพลรักษ์ และ ม.ร.ว.ประกายทอง ลิวิสุข แปล (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 106.

ให้ พล.ต.ต.ขุนพิชัยมนตรีรักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจตามคำสั่งของ จอมพลสฤษดิ์ ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร²² ซึ่งจากคำสั่งดังกล่าวอาจจะเป็นนิมิตหมายอันดีว่ากิจการตำรวจคงจะเป็นอิสระในด้านการบริหาร และไม่ถูกแทรกแซงทางการเมืองอีกต่อไป ซึ่งก่อนหน้าคำสั่งนี้ พล.ต.อัมพร จินตกานนท์ สมาชิกคณะรัฐประหาร ได้แถลงกับผู้สื่อข่าว "ตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจนั้น คงได้แก่ พล.ต.อ.หลวงชาติตระการโกศล เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯแต่งตั้งก่อนที่คณะทหารจะเข้ายึดอำนาจไม่กี่ชั่วโมง เกี่ยวกับตำรวจนี้และตำรวจรถถัง ซึ่งเห็นว่าไม่ใช่กิจการของตำรวจโดยตรงก็จะโอนไปอยู่กับทหาร และจะมีการเปลี่ยนแปลงตำรวจเป็นการใหญ่ เพื่อให้เป็นตำรวจของประชาชนอย่างแท้จริง" แต่ก็ก็เป็นเพียงความหวังเท่านั้น เพราะหลังจากที่นายพจน์ สารสิน ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 26 กันยายน 2500 ก็ได้มีคำสั่งแต่งตั้ง พล.อ.ไสว ไสวแสนชากร สมาชิกคนสำคัญของคณะรัฐประหาร และอดีตรัฐมนตรีชุดที่ 25 ในรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม มาเป็นอธิบดีกรมตำรวจ²³ และยังได้โอน พล.ท.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เจ้ากรมปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน มาดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจอีกด้วย

ซึ่งต่อมา พล.ต.อ.ไสว ไสวแสนชากร ได้ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวเกี่ยวกับอำนาจของอธิบดีกรมตำรวจเป็นทำนองว่า "สำหรับอธิบดีกรมตำรวจนั้นจะจับนายกรัฐมนตรีเมื่อไรก็ได้" ซึ่งทำให้จอมพลสฤษดิ์เกิดความไม่พอใจในตัว พล.ต.อ.ไสว และในระหว่างนั้นได้เกิดข้อครหาในการจัดซื้อเฮลิคอปเตอร์ของกรมตำรวจ โดยมีการกล่าวหาว่าอธิบดีกรมตำรวจมีส่วนรู้เห็น จอมพลสฤษดิ์จึงอาศัยเหตุนี้แต่งตั้งให้ พล.ต.อ.ไสว เป็นผู้ว่าการรถไฟ

ศูนย์วิจัยทรัพย์สิน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²² ไทยน้อย, ประสพการณ์ 34 ปี แห่งระบอบประชาธิปไตย (พระนคร : หจก.พรพิทยา, 2509), หน้า 616.

²³ ไทยน้อย และกมล จันทรสร์, วอเตอรูลูของจอมพลแปลก (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2506), หน้า 205.

และเพื่อให้เกิดความแน่นอนในการควบคุมบังคับบัญชาตำรวจ และป้องกันไม่ให้เกิดการต่อต้านจากฝ่ายตำรวจ จอมพลสฤษดิ์ จึงได้แต่งตั้งตนเองรักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจเสียเอง²⁴ ซึ่งเป็นการรวมอำนาจทั้งหมดไว้ที่ผู้นำของรัฐแต่เพียงผู้เดียว

เมื่อ จอมพลสฤษดิ์ ชนะรัฐได้ถึงแก่อสัญกรรม ในวันที่ 8 ธันวาคม 2506 พล.อ.ถนอม กิตติขจร ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบแทน โดยใช้ระบบการปกครองเดียวกับสมัยจอมพลสฤษดิ์ โดยมี พล.อ.ประภาส จารุเสถียร เป็นผู้บัญชาการทหารบก ส่วนตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจได้แก่ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ผู้ซึ่งถูกวางตัวไว้เป็นทนาย และได้ดำรงตำแหน่งนี้เป็นเวลาเกือบ 9 ปี คือตั้งแต่วันที่ 8 ธันวาคม 2506 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2515²⁵

เมื่อ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เกษียณอายุราชการในวันที่ 30 กันยายน 2515 รัฐบาลได้แต่งตั้งให้ จอมพลประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และผู้บัญชาการทหารบก รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอีกด้วย และยังได้วางทนายในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจคนต่อไปอีก คือได้โอน พล.ท.ประจวบ สุนทรากร จากกองทัพบกมาเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งต่อมาจอมพลประภาสก็ได้เข้ารับตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ

จากการเหตุการณ์วันมหาวิปโยค วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งทำให้รัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ต้องสิ้นสุดลง รัฐบาลของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้แต่งตั้งให้ พล.ต.ท.ประจวบ สุนทรากร ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁴ พ.ต.ต.อนันต์ เสนาพันธ์, มนัส สัตยารักษ์ และ วรสิทธิ์ สุ่มน, อินทรา ย อ.คร., หน้า 47.

²⁵ พ.ต.อ.นิพนธ์ บุญยพุทธะ, "ภาพพจน์ของตำรวจ" (วิทยานิพนธ์ประกอบการศึกษาตามหลักสูตรของวิทยาลัยการทัพบก, 2529), หน้า 6.

ตำรวจในเวลาต่อมา โดยอ้างความสามารถและความเหมาะสม การแต่งตั้งครั้งนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างแพร่หลายทั้งจากประชาชนและสื่อมวลชนว่า รัฐบาลได้แต่งตั้งบุคคลที่ถูกวางตัวเป็นทนายของกลุ่มเผด็จการ เป็นอธิบดีกรมตำรวจ อันเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกรมตำรวจ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญและมีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนส่วนสำคัญในการแต่งตั้ง นับว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจาก พล.อ. กฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบกและผู้อำนวยการรักษาความสงบ เป็นผู้ขอร้องไห้ นายกรัฐมนตรีออกคำสั่งแต่งตั้ง นอกจากนี้ยังได้มีคำสั่งโอนย้าย พล.ท. วิฑูรย์ สะสวัสดิ์ มาดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งในการนี้มีการมองว่าคณะทหารได้เข้าแทรกแซงกิจการตำรวจ โดยมีการวางตัวผู้สืบทอดอำนาจเช่นเดียวกับในสมัยของจอมพลถนอม กิตติขจร ²⁶

ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไป ในวันที่ 26 มกราคม 2518 ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการเปลี่ยนแปลงตัวอธิบดีกรมตำรวจ โดยแต่งตั้งให้ พล.ต.ท. พจน์ เกเกษินันท์ รองอธิบดีกรมตำรวจดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ และโอนย้าย พล.ต.อ. ประจวบ สุนทรางกูร กับ พล.ต.ท. วิฑูรย์ สะสวัสดิ์ ไปอยู่กองทัพบกเช่นเดิม

ในเดือนกรกฎาคม 2519 ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้ลงนามในคำสั่งแต่งตั้ง พล.ต.ท. สุรพล จุลพรหมณ์ ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายรักษาความมั่นคง ให้ดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันว่า มีการนำเอาการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับราชการประจำ และมีการเล่นพวกไม่เป็นไปตามลำดับอาวุโส ²⁷

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁶ พล.ต.ต. อนันต์ เสนาธิษฐ์, มนัส สัตยารักษ์ และ วรสิทธิ์ สุ่มน, อินทราษ อ.ตร., หน้า 47.

²⁷ "เพชเบื้องหลังตั้ง พล.ต.ท. สุรพล เป็น รอง อ.ตร.", สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ปีที่ 13 ฉบับที่ 4 (18 กรกฎาคม 2519) : 1, 24.

ในสมัยรัฐบาลของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้เกิดเหตุปลดอธิบดีกรมตำรวจ คือ นายสมัคร สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้สั่งย้าย พล.ต.อ.ศรีสุภ มหินทรเทพ มาช่วยราชการที่กระทรวงมหาดไทย และแต่งตั้งให้ พล.ต.ท.มนต์ชัย พันธุ์คง ชื่น เป็นอธิบดีกรมตำรวจแทน โดยอ้างว่าไม่ปฏิบัติตามนโยบายและมีสาเหตุจากการที่ นายสมัครได้ขอเลือกผู้ที่จะมาเป็นผู้บังคับการกองกำลังพลด้วยตนเอง แต่ พล.ต.อ.ศรีสุภฯ ไม่ยอม จึงได้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้น²⁸ แต่สาเหตุที่แท้จริงในการย้ายอธิบดีกรมตำรวจ กล่าวกันว่าเป็นเพราะ พล.ต.อ.ศรีสุภฯ ไม่ยินยอมรับมอบเรือตำรวจน้ำจำนวน 3 ลำ ที่ได้ จัดซื้อมาตั้งแต่สมัย พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นอธิบดีกรมตำรวจ โดยปรากฏว่าเมื่อ พล.ต.อ.มนต์ชัยฯ ได้เป็นอธิบดีกรมตำรวจ ก็มีการวิ่งเต้นให้มีการรับมอบเรือจำนวนดังกล่าว โดยผ่านกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีนายสมัคร สุนทรเวช เป็นรัฐมนตรี และมีการตั้ง คณะกรรมการตรวจสอบโดยกระทรวงมหาดไทย ซึ่งคณะกรรมการมีความเห็นว่าให้กรม ตำรวจรับมอบเรือตำรวจน้ำจำนวนดังกล่าว²⁹

ตำรวจตกเป็นเครื่องมือของนักการเมืองในการพิทักษ์รักษาและแสวงหาอำนาจทางการเมือง

นอกจากผู้นำทางการเมืองหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองได้ก้าวข้ามแทรกแซง การบริหารงานภายในกิจการตำรวจในการแต่งตั้งอธิบดีกรมตำรวจและตำแหน่งที่สำคัญแล้ว ผู้นำทางการเมืองและผู้มีอำนาจทางการเมืองได้ใช้ตำรวจเป็นเครื่องมือในการพิทักษ์รักษา อำนาจทางการเมือง หรือแสวงหาอำนาจทางการเมือง โดยวิธีการดังนี้

1. กำจัดปรปักษ์ทางการเมือง
2. จำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน

²⁸ สมัคร สุนทรเวช, เรื่องไม่อยากเล่า (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มิตรสัมพันธ์, 2530), หน้า 101-107.

²⁹ อาทิตย์, (23 สิงหาคม 2520) : 16 - 18.



ในช่วงที่คณะราษฎรโดย พระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) หัวหน้าคณะราษฎรขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2476 ต้องวางแผนระแวงระวังภัยและปราบปรามผู้ขัดแย้งต่ออำนาจของตนยิ่งขึ้น³⁰ และกรณีที่มีความสำคัญทางการเมืองในประวัติศาสตร์ไทย ก็คือ การใช้พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476 ซึ่งเป็นการป้องกันมิให้เกิดการต่อต้านการปกครองของคณะราษฎร อันเป็นการใช้อำนาจที่เป็นลักษณะค่อนข้างเป็นเผด็จการอย่างมาก ทั้งนี้เพราะด้านบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ คณะราษฎรสามารถที่จะกำจัดฝ่ายตรงข้ามที่มีความเห็นที่ไม่ยินยอมหรือยอมรับในรูปแบบการปกครองของคณะราษฎรได้อย่างเต็มที่ และมีความถูกต้องชอบธรรมทางการเมือง (political legitimacy)

การปฏิบัติภารกิจของตำรวจสันติบาลภายใต้อำนาจทางการเมืองโดยการนำของหลวงอดุลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ ก็ได้ใช้ความพยายามในการสืบสวนหากลุ่มผู้คิดกบฏมากยิ่งขึ้น จนถึงวันที่ 3 สิงหาคม 2478 จึงได้จับกุม ส.อ. สวัสดิ์ มะหะหมัด กับพรรคพวก นายสิบในกองพันทหารราบที่ 2 รวม 13 คนในข้อหากบฏ ซึ่งมักเรียกกันว่า ขบถนายสิบ โดยกลุ่มนายสิบเหล่านี้ ได้วางแผนรุนแรงที่จะฆ่าหลวงพิบูลฯ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร และหลวงอดุลฯ และในสมัยที่หลวงอดุลฯมีอำนาจในกรมตำรวจได้ใช้อำนาจทางการเมืองอย่างโหดร้ายรุนแรง³¹

ต่อมาก่อนหน้าที่หลวงพิบูลฯจะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะต่อต้านการปกครองโดยรัฐบาลของคณะราษฎร ในขณะที่หลวงอดุลฯได้รับการแต่งตั้งเป็นอธิบดีกรมตำรวจแล้ว ได้มีการวางแผนปราบปราม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁰ พระยาทรงสุรเดช, "การปฏิวัติ 24 มิถุนายน 2475," เบื้องต้น ประชาธิปไตย, หน้า 104.

³¹ พ.ศ.ศ. อนันต์ เสนาจันทร์, มนัส สัตยารักษ์ และวารสิทธิ์ สมน, อินทรา อ.ศร., หน้า 23-26.

ศัตรูทางการเมือง โดยมีการประชุมระหว่างนายกรัฐมนตรี หลวงพิบูลฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และหลวงอดุลฯ โยธตกลองให้ตำรวจเป็นกลไกอันสำคัญในการปราบปราม โดยหลวงอดุลฯ ได้มีคำสั่งให้ตำรวจสันติบาลและตำรวจท้องที่ในเขตพระนครและธนบุรีเตรียมพร้อมในเช้าวันเสาร์ที่ 28 มกราคม 2481 ต่อมากรมตำรวจได้สั่งการให้ระดมกำลังหน่วยคอมมานโดและสันติบาลจำนวน 100 คนเศษพร้อมอาวุธออกจับกุมผู้ต้องสงสัย ในตอนเช้าของวันที่ 29 มกราคม 2481 และวันต่อมาโดยได้ทำการจับกุมผู้ต้องสงสัยที่มีพฤติการณ์เป็นปฏิปักษ์ต่อฝ่ายรัฐบาลหลายคน ซึ่งบุคคลที่ถูกจับกุมในครั้งนี้มีทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการและพลเรือน^{๓๒} ซึ่งถือเป็นศัตรูทางการเมืองของรัฐบาล โดยกรมโฆษณาการได้ออกแถลงการณ์ผ่านทางสถานีวิทยุความว่า "ด้วยเมื่อเช้าวันนี้ เวลา 04.30 น. ทางราชการได้ดำเนินการสั่งจับกุมบุคคลที่คิดก่อการไม่สงบแก่ชาติและคิดประทุษร้ายต่อชีวิตสมาชิกสำคัญ ๆ แห่งรัฐบาลหลายท่านด้วยกันเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองและเปลี่ยนแปลงรัฐบาลนี้ โดยคิดจะเชิญพระปกเกล้าฯ หรือสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตมาเป็นกษัตริย์ต่อไป.. แต่เนื่องจากในการสั่งจับกุมคราวนี้เท่าที่ทางราชการได้รับรายงานมาแล้วในวันนี้ ได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้นบ้าง บางรายถึงแก่ชีวิตและบาดเจ็บ คือ (1) พ.ต.หลวงราฎรณทาจ นายทหารกองหนุน ได้ยิงเจ้าหน้าที่บาดเจ็บขณะที่เข้าทำการจับกุมฝ่ายเจ้าหน้าที่ป้องกันยิง พ.ต.หลวงราฎรณทาจ ถึงแก่กรรม (2) พ.ต.หลวงวรณสฤช ผู้บังคับกองตำรวจปากพ่อง ทางราชการได้ให้นายตำรวจสันติบาลไปเชิญตัวมายังกรุงเทพฯ ระหว่างทางที่ตำบลสถานีจังหวัดชุมพร พ.ต.หลวงวรณสฤชได้ทำลายชีวิตตนเองเสีย" นอกจากนี้ยังมีการจับกุมผู้ อยู่ในข่ายที่น่าสงสัยถึงสาเหตุที่ถูกจับกุมต้องเสียชีวิตอีกหลายราย

โดยจากกรณีที่มีการพยายามฆ่าหลวงพิบูลฯ ต่อเนื่องกันหลายครั้ง เช่น กรณีของ นายลี บุญตา เป็นต้น^{๓๓} รัฐบาลได้ใช้เป็นข้ออ้างในการกำจัดศัตรูทางการเมือง โดยได้

^{๓๒} สสำรวจ การฉวนสิทธิ์, ท.ส.เจ้าคุณทรงเดช (กรุงเทพมหานคร : ศรีเพ็ชรการพิมพ์, 2523), หน้า 172-176.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า 164-165.

ดำเนินการในระหว่างวันที่ 29 มกราคม ถึงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2482 ซึ่งหลวงอดุลฯ อธิบดีกรมตำรวจได้สั่งการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการจับกุมผู้ต้องหาทางการเมือง 51 ราย ในข้อหาทมิฬ³⁴ ซึ่งในการพิจารณาคดีจากการจับกุมผู้ต้องหาทั้ง 2 ครั้งนั้นรัฐบาลได้จัดตั้ง ศาลพิเศษ เพื่อพิจารณาคดีพิพากษาผู้ต้องหาในคดีดังกล่าว ซึ่งผลการพิจารณาคดีศาลพิเศษได้ พิพากษาให้ประหารชีวิต 18 คน จำคุกตลอดชีวิต 25 คน และยกฟ้อง 7 คน และมีผู้ที่ถูก พิพากษาประหารชีวิตแต่ได้รับการลดโทษเป็นจำคุกตลอดชีวิต 3 คน คือ กรมขุนชัยนาทนเรนทร, พลโทพระยาเทพหัสดิน และพันเอกหลวงชำนาญยุทธศิลป์ โดยให้เหตุผลว่าเป็น ผู้กระทำคุณงามความดีต่อประเทศชาติ³⁵ ซึ่งภายหลังจากการพิพากษาของศาลพิเศษแล้ว หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้ให้สัมภาษณ์ว่า "...รอดชีวิตมาได้ก็เพราะผมไม่ยอม เห็นดี ขอเขาได้เพียง 3 คนเท่านั้น คนอื่น ๆ หลวงอดุลเขาไม่ยอม..."³⁶ ซึ่งขัดกับ คำพูดที่ได้กล่าวในสภาผู้แทนราษฎร เมื่อถูก ส.ส.ตั้งกระทู้ถามในเรื่องนี้ว่า "...ประหารชีวิตเพียง 18 คนเท่านั้น ไม่มากอะไรเลย การปฏิบัติใหญ่ในฝรั่งเศส เขาตัดหัวใส่เกวียน เป็นแถว ๆ การประหารชีวิตในเมืองไทยมีน้อยนิดเดียว"³⁷

เมื่อหลวงพิบูลได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวง กลาโหมและกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ.2481 นั้น หลวงอดุลฯ ก็ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งทำให้บทบาทและสถาน ภาพของกรมตำรวจทางการเมืองเพื่อการพิทักษ์รักษาอำนาจรัฐมีความเด่นชัดและแข็งแกร่ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร

³⁴ พ.ศ.ต.อนันต์ เสนาพันธ์, มนัส สัตยารักษ์ และวารสิทธิ์ สุ่มน, อันตรายน.ศ.ร., หน้า 27-28.

³⁵ พ.ศ.อ.บัญชา แก้วเกตุทอง, 36 รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยของไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2519), หน้า 90-91.

³⁶ สว่าง ลานเหลือ, 37 ปี แห่งการปฏิวัติ, หน้า 63

³⁷ พิมาน แจ่มจรัส, ชีวิต ความรัก และการต่อสู้ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม, (พระนคร : โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, 2507), หน้า 29.

มากขึ้น ซึ่งปรากฏจากการแถลงนโยบายของกระทรวงมหาดไทยต่อรัฐสภาความว่า "ความปลอดภัยของประชาชนในเรื่องโจรผู้ร้ายและการละเมิดอันเป็นอาญาอื่นๆ จะจัดการป้องกันปราบปรามโดยกวาดล้างเพื่อการนี้ จะได้ให้ตำรวจเข้ารับหน้าที่การสอบสวนจากเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองโดยลำดับ และปรับปรุงกฎหมายในเรื่องนี้ ก็ทั้งจะได้เพิ่มจำนวนและปรับปรุงสมรรถภาพของตำรวจและอัยการให้เข้มแข็งขึ้น"³⁸

บทบาทของตำรวจในระหว่างปี พ.ศ. 2485-2488 ซึ่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น ปรากฏว่าตำรวจได้ทำการต่อต้านการปฏิบัติการของญี่ปุ่น และช่วยเหลือให้ความสะดวกในการปฏิบัติงานของหน่วยเสรีไทย โดยมี พล.ต.อ. หลวงอดุลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ เป็นหัวหน้าและได้รับหน้าที่เป็นหัวหน้าเสรีไทยฝ่ายตำรวจ ซึ่ง พล.อ. เนตร ชะมะโยธิน³⁹ ได้กล่าวไว้ว่า "...อยู่ในฐานะเหมาะสมอย่างยิ่งเพราะมีกำลังตำรวจทั่วประเทศอยู่ในมือ และยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยซึ่งมีอำนาจสั่งฝ่ายปกครอง..."

ในวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2485 หลวงอดุลฯ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และในวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2486 ได้เป็นรองนายกรัฐมนตรีอีกตำแหน่งหนึ่ง⁴⁰ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไว้วางใจที่จอมพล ป. มีต่อหลวงอดุล และแม้ว่ารัฐบาลจอมพล ป. สมิทธิ์แรกสิ้นสุดลง หลวงอดุลก็ยังคงเป็นอธิบดีกรมตำรวจอีกระยะหนึ่งซึ่งในรัฐบาลของ นายทวี บุณยเกตุ ก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง

ศูนย์วิทยพัทธยากร

³⁸ วิเทศกรณีย์, สารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทย ตั้งแต่ ร.ศ. 130 จนถึงยุคปัจจุบัน: เหตุการณ์ทางการเมือง 43 ปี แห่งระบอบประชาธิปไตย (กรุงเทพมหานคร : รวมการพิมพ์, 2503), หน้า 236-257.

³⁹ พลเอก เนตร ชะมะโยธิน, งานใต้ดินของพันเอกโยธี (พระนคร : เกษมบรรณกิจ, 2510), หน้า 58.

⁴⁰ ไทชน้อย, ประสพการณ์ 34 ปี แห่งระบอบประชาธิปไตย, หน้า 225.

มหาดไทย ยังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้บัญชาการทหารบกในรัฐบาลของนายปรีดี พนมยงค์ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าการเคลื่อนไหวต่อต้านญี่ปุ่นของหลวงอดุลฯ ทำให้นายปรีดีฯ ให้ความไว้วางใจ ประกอบกับ จอมพล ป. มีแนวโน้มไปในทางเผด็จการมากขึ้นและประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร ทำให้หลวงอดุลฯ เกิดความไม่พอใจ จึงหันมาให้การสนับสนุนนายปรีดีฯ ⁴¹

สภาพของตำรวจในยุคสมัยของ พล.ต.อ.หลวงอดุลเดชาวัธ ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอยู่นานเกือบ 10 ปี ได้รับการกล่าวขานถึงในแง่ลบอย่างมาก นับเป็นยุคของตำรวจเชื้อชาติทหารที่ใช้อำนาจเกินขอบเขตขยายอิทธิพลค้ำจุนเสถียรภาพรัฐบาล คล้ายคลึงกับรูปแบบการควบคุมโดยตำรวจของรัฐเผด็จการ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ตำรวจทำหน้าที่คุ้มครองรักษาความปลอดภัยและความมั่นคงให้กับรัฐบาลเผด็จการอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการเมืองเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับตำรวจเกสตาโปของเยอรมันและตำรวจคูราของอิตาลี ซึ่งเป็นการใช้อำนาจตำรวจเผด็จการเพื่อวิตรอนสิทธิเสรีภาพความรู้สึกนึกคิดและความเคลื่อนไหวของประชาชน สำหรับบทบาททางการเมืองของตำรวจ ก็คือการกำจัดศัตรูทางการเมืองของรัฐบาลโดยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาลออกทำการสืบสวนหาตัวผู้ที่มีความคิดเป็นภัยต่อรัฐบาล โดยเฉพาะกลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นต้น

จากความคิดเห็นความชอบในการปราบปรามกบฏต่างๆ เช่น กบฏเสนานิการ, กบฏวังหลัง, กบฏแมนฮัตตัน พล.ต.ต.เผ่าฯ ได้รับการเลื่อนยศเป็น พล.ต.ท. และได้ใช้กำลังตำรวจเป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจผู้นำทางการเมืองอย่างเต็มที่ ในการปราบปรามปรปักษ์ทางการเมืองนั้น แม้ว่าจะเป็นพวกเดียวกันแต่มีความคิดที่ขัดแย้ง ก็จะถูกกำจัดออกไป เช่น กรณีของ พล.ต.ท. กวาง กวางสงคราม อดีตสมาชิกคณะราษฎรและผู้ก่อการรัฐประ

⁴¹ สุชาลัย อัมประเสวีรัฐ, แผนชิงชาติไทย (กรุงเทพมหานคร : BKการพิมพ์, 2534), หน้า 36.

ทวาร พ.ศ. 2490 ซึ่งถูก พล.ต.ต. เผ่าฯ ทำการจับกุมและเนรเทศไปอยู่ที่ฮ่องกง ⁴²

เมื่อคณะรัฐประหาร 16 กันยายน 2500 โดฆจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์กับพวก เมื่อการเลือกตั้งทั่วไปเสร็จสิ้นลง พล.ท. ถนอม กิตติขจร รองหัวหน้าคณะรัฐประหาร ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ส่วนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เดินทางไปรักษาอาการป่วยที่สหรัฐอเมริกา ซึ่งในระหว่างนี้ได้มีการรื้อฟื้นคดีการเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยที่ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ เป็นอธิบดีกรมตำรวจ เช่น คดี พ.ต.อ. บรรจงศักดิ์ ชีเพ็ญสุข คดีหะยีสุรง, คดีสื่อสัตย์รัฐมนตรี, คดีนายเตียง ศิริขันธ์ นายพร มะลิทอง และนายชาญ บุนนาค นายสาบสูญ, คดีนายอารีย์ ลีวีระ ถูกยิงตาย, คดีนาวาโทพจน์ จิตต์ทอง เสียชีวิตในระหว่างการควบคุมของตำรวจและคดีอื่นๆ อีกหลายคดี ⁴³ ซึ่งผลการสอบสวนพบว่าผู้ต้องหาในคดีที่กล่าวมาเป็นตำรวจซึ่งเป็นลูกน้องของ พล.ต.อ. เผ่าฯ ที่ได้รับคำสั่งให้กำจัดการทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในการรื้อฟื้นคดีดังกล่าวข้างต้นนี้ รัฐบาลมีวัตถุประสงค์ที่จะทำลายฐานอำนาจเดิมของ พล.ต.อ. เผ่าฯ ให้หมดสิ้นไป และเพื่อเป็นการแสวงหาความชอบธรรมจากประชาชนอีกด้วย เพราะประชาชนมีความรู้สึกว่าได้รับความกดขี่อย่างมากรวมจากตำรวจในสมัยของ พล.ต.อ. เผ่าฯ

ในวันที่ 20 ตุลาคม 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะ ได้กระทำรัฐประหารยึดอำนาจการปกครอง ซึ่งปรากฏตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 1 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501 ⁴⁴ ความว่า "คณะปฏิวัติซึ่งประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ

ศูนย์วิทยุโทรพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴² ทักษิณ เจริญธรรม, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ, หน้า 58-59.

⁴³ สว่าง ลานเหลือ, 37 ปี แห่งการปฏิวัติ, หน้า 399.

⁴⁴ ลีวีฑู หงษ์พานิช, "ตำรวจกับการเมืองไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 105.

ตำรวจ และพลเรือน ได้ทำการยึดอำนาจปกครองประเทศในนามของประชาชนชาวไทย." โดย พล.ต.อ. ไข่ ไข่แสนฮาก อธิบดีกรมตำรวจ ได้นำตำรวจเข้าร่วมในการปฏิวัติครั้งนี้ด้วย ซึ่งต่อมาจอมพลสฤษดิ์ได้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจแล้ว การปราบปรามผู้ที่มีแนวคิดขัดแย้งกับรัฐบาลจึงได้เกิดขึ้น เช่นเดียวกับการกำจัดศัตรูทางการเมืองในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยอาศัยมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองประเทศ พ.ศ. 2502 เป็นเครื่องมือ เช่น การจับกุมนักหนังสือพิมพ์ที่มีความคิดเห็นในแนวทางขัดแย้งกับรัฐบาล ⁴⁵ นอกจากนี้ จอมพลสฤษดิ์ฯ ยังได้ออกคำสั่งคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 21 ลงวันที่ 2 พฤษภาคม 2501 สั่งให้ทำการกวาดล้างอันธพาลทั่วประเทศ โดยมอบอำนาจหน้าที่ให้อยู่ในดุลพินิจของตำรวจซึ่งได้มีการจับกุมบุคคลที่ประพฤติน่าเป็นอันธพาลเป็นจำนวนมาก คำสั่งคณะปฏิวัติฉบับนี้ได้สร้างความเดือนร้อนให้กับประชาชนเป็นอย่างมากเพราะผู้ที่ถูกจับกุมบางคนอาจไม่ได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา แต่ถูกกลั่นแกล้งจับกุมโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ⁴⁶

การที่จอมพลประภาส จารุเสถียร นักการเมืองและนักการทหาร เข้าดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ โดยมีนายตำรวจสายเลือดทหารเข้ามาดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจในฐานะผู้สืบทอดอำนาจ อันได้แก่ พล.ต.ท.ประจวบ สุนทรางกูร นั้น จึงเป็นการเข้าครอบงำกรมตำรวจโดยเด็ดขาด เนื่องจากลักษณะของการจัดองค์กรของตำรวจ คล้ายคลึงทหาร การควบคุมบังคับบัญชาจึงกระทำได้ง่าย ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ในระหว่างวันที่ 6-15 ตุลาคม 2516 โดยนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน ได้รวมตัวกันเรียกร้องรัฐธรรมนูญจากรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงต้องอยู่ฝ่ายเดียวกับรัฐบาลไปโดยปริยาย โดยจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งเป็นผู้นำ

⁴⁵ พ.ต.ต.อนันต์ เสนาจันทร์, มนัส สัตยารักษ์ และวราสิทธิ์ สุ่มน, อันตราย อ.ตร., หน้า 27-28.

⁴⁶ สิริวิณี หงษ์พานิช, "ตำรวจกับการเมืองไทย," หน้า 106-107.

ทางการเมือง ในช่วงวันเวลาเหล่านี้ พล.ต.ท.ประจวบฯ นับว่าเป็นผู้มีบทบาทอย่างสูง^{๔๗} ทั้งนี้ด้วยเหตุผลส่วนตัวในความเป็นคนใกล้ชิดและเป็นคนกลุ่มเดียวกับรัฐบาลแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ในฐานะเป็นนายตำรวจระดับสูง ที่ต้องรับผิดชอบต่อความสงบเรียบร้อยภายในประเทศอีกด้วย ซึ่งการที่ต้องตกอยู่ในหลายฐานะเช่นนี้ ย่อมเป็นการสุจริตที่ พล.ต.ท.ประจวบฯ จะสั่งการหรือปฏิบัติการต่างๆ ในฐานะเป็นนายตำรวจของประชาชนได้ เพราะเหตุผลในการเข้ามาเป็นนายตำรวจนั้นไม่ใช่เหตุผลทางราชการตำรวจแต่เป็นเหตุผลทางการเมือง การสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจนครบาล และตำรวจสันติบาลทำการจับกุมกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ จำนวน 11 คน ได้แก่ นายสนพพร สุวรรณพานิช, นายทวี หมี่นนิกร, นายวิสา คัญทัพ, นายนายบุญส่ง ชเลธร, นายธีรยุทธ บุญมี, นายบัณฑิต เอ็งนิลรัตน์, นายมนตรี จิงจิวิอารักษ์, นายชัญญา ชนชญาธาร, นายปรีดี บุญชื้อ, นายชัยวัฒน์ สุรวิชัย และนายประพันธ์ศักดิ์ กมลเพชร^{๔๘} ต่อมาจึงได้ทำการจับกุมนายทองเกียรติ คงคา และนายไชยแสง สุทธิใส เพิ่มเติมอีกโดยกล่าวหาว่าร่วมกันมีส่วนร่วมชักชวนให้มีการชุมนุมทางการเมืองเกินกว่า 5 คน การจับกุมนี้ถือว่าเป็นการกระทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ แต่ผลที่ติดตามมาคือการเดินขบวนเรียกร้องให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาที่ถูกจับกุม

จุดที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์นองเลือดในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 คือคำสั่งทางวิทยุของ พล.ต.ท.ประจวบฯ ที่ได้สั่งให้ พล.ต.ท.มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น ผู้ควบคุมกำลังตำรวจที่กำลังควบคุมกลุ่มประชาชนที่เดินขบวนอยู่ที่บริเวณหน้าพระตำหนักสวนจิตรลดาว่า ให้ปิดกั้นประชาชนไม่ให้เดินกลับทางถนนพระราม 5 ซึ่งทำให้เหตุการณ์บานปลายจนเป็น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๔๗} พล.ต.ต.อนันต์ เสนาจันทร์, มนัส สัตยารักษ์ และวารสิทธิ์ สุ่มน, อินทรา อ.คร., หน้า 27-28.

^{๔๘} พันธุ์ศักดิ์ ศำสนอนันต์, "การเมืองไทยกับการบริหารงานตำรวจจะศึกษาเฉพาะกรณีสำคัญที่เกี่ยวข้อง," หน้า 86.

การฆ่ากันอย่างเหี้ยมโหด ^{๔๐}

จากเหตุการณ์ในครั้งนั้นเป็นผลให้ จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ต้องลาออกจากตำแหน่ง รวมทั้งจอมพลประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ผู้บัญชาการทหารบก และอธิบดีกรมตำรวจ ต้องเดินทางลี้ภัยออกไปนอกประเทศ

สภาพการณ์ทางการเมืองภายหลังวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยมีการเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็น นายกรัฐมนตรี ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลและรักษาการ พล.ต.ท.ประจวบ สุนทรางกูร ได้แต่งตั้งเป็นอธิบดีกรมตำรวจ สภาพการณ์ในบ้านเมืองขณะนั้นประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมาก กลุ่มนิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลมากที่สุด นิสิตนักศึกษาได้ประกาศตนเข้าร่วมมือกับ ตำรวจในการจับกุมผู้กระทำผิดและเป็นผู้ควบคุมเจ้าหน้าที่ตำรวจในการใช้มาตรการใน ขณะที่จับกุมผู้ต้องหา ในกลุ่มลูกจ้างกรรมกรได้มีการนัดหยุดงานเรียกร้องความยุติธรรม มีการเดินขบวน 501 ครั้ง ^{๕๐} เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องรับภาระหนักในการทำหน้าที่คุ้มกัน ความปลอดภัยและรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง เพราะการต่อสู้เรียกร้องส่วนมาก จะเลือกใช้วิธีการที่ค่อนข้างรุนแรง ในบางครั้งถึงขั้นเป็นการวิตรอนสิทธิและเสรีภาพของกลุ่มอื่น ในขณะที่ชุมนุมมีการปลุกกระดมให้เกิดความกระด้างกระเดื่องต่อรัฐบาล และต่อต้าน การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในลักษณะที่ฝ่าฝืนกฎหมาย และในบางครั้งก็ฉวยโอกาสสร้าง สถานการณ์แล้วก่อความวุ่นวายขึ้น

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๔๐} พ.ต.ต.อนันต์ เสนาอินทร์, มนัส สัตยารักษ์ และวารสิทธิ์ สุ่มน, อินทรา อ.คร., หน้า 129.

^{๕๐} สุรพันธ์ ทับสุวรรณ, "ความล้มเหลวของประชาธิปไตยในประเทศไทย ระหว่าง 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519" (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 126-127.

นอกจากนี้ ได้มีการเคลื่อนไหวของเจ้าหน้าที่ตำรวจจากเหตุการณ์ต่างๆ^{๕๑} เพื่อคัดค้านหรือเป็นทำนองตอบโต้การกระทำของรัฐบาล ดังนี้

1. วันที่ 5 เมษายน 2518 ข้าราชการตำรวจจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียง ได้หยุดงานประท้วงการที่รัฐบาลสั่งปล่อยบุคคลที่เดินขบวนและเผาจนผู้ว่าราชการจังหวัด โดยคำสั่งของรัฐบาลให้พ้นข้อหาในทุกกรณี เหตุการณ์ความไม่สงบดังกล่าวได้ก่อตัวขึ้นและลุกลามไปทั่วประเทศเป็นเวลาเกือบ 15 วัน จึงส่งผล ซึ่งอธิบดีกรมตำรวจได้ส่งนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ไปไกล่เกลี่ยให้เข้าใจสภาพการณ์ของตำรวจที่จำต้องปฏิบัติไปตามคำสั่งของผู้มีอำนาจทางการเมืองอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

2. วันที่ 16 สิงหาคม 2518 ข้าราชการตำรวจจากจังหวัดลำพูน, เชียงใหม่ นครสวรรค์, นครราชสีมา, และนครศรีธรรมราช ประมาณ 500 นาย ได้รวมตัวกันที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองลำพูน เพื่อประท้วงการที่รัฐบาลสั่งปล่อยผู้นำชาวนาและผู้นำนิสิตนักศึกษาจำนวน 9 คน ซึ่งถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมตัวไว้เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2518 โดยไม่มีเงื่อนไข โดยในตอนเย็นวันที่ 17 สิงหาคม 2518 มีผู้ร่วมชุมนุมอยู่ถึง 4,000-5,000 คน โดยตำรวจที่ร่วมชุมนุมได้ออกแถลงการณ์มีสาระสำคัญว่า

"บ้านเมืองในปัจจุบันมีเหตุการณ์ไม่ปกติสุขเหมือนแต่ก่อน โดยทราบแน่ชัดว่า ได้มีพวกที่ซบอาศัยก่อกบฏมาทำลายกฎหมายจนถึงขั้นดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลแล้วให้พ้นข้อหาโดยสิ้นเชิง ฉะนั้นในนามตำรวจไทยทุกคนจะยินยอมให้ก่อกบฏมาชะนุกฎหมายไม่ได้โดยเด็ดขาด ถึงแม้ว่าเราจะถูกบีบบังคับกดขี่ในทางใดก็ตาม เราจะต้องต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย และเราขอเรียกร้องความเป็นธรรมจากรัฐบาล ดังมีข้อความต่อไปนี้

1. ขอให้ดำเนินคดีกับ นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
2. ดำเนินคดีกับอธิบดีกรมอัยการ
3. ให้ศูนย์สหพันธ์ต่างๆ จดทะเบียนให้ถูกต้องตามกฎหมาย

^{๕๑} พ.ศ.อ.นิพนธ์ บุญพุกคณะ, "ภาพพจน์ของตำรวจ," หน้า 17-24.

4. ให้ระงับโศกนาถการสอบสวนไปให้ฝ่ายปกครองทุกกรณี
5. ให้นำชกรัฐมนตรีไปแถลงที่จังหวัดลำพูนด้วยตนเอง
6. ไม่ให้เอาผิดกับข้าราชการตำรวจที่ไปร่วมชุมนุมไม่ว่ากรณีใดๆ
7. ขออย่าให้ข้าราชการการเมืองเข้ามายุ่งเกี่ยวและก้าวก่ายข้าราชการประจำ
8. ให้รัฐบาลวางมาตรการที่เด็ดขาด อย่าให้มีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นอีก ถ้าหากรัฐบาลไม่สามารถควบคุมเหตุการณ์ได้ให้ลาออก
9. ขอเชิญนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อธิบดีกรมตำรวจ และอธิบดีกรมอัยการ ไปชี้แจงเหตุการณ์ในที่ชุมนุม
10. เกี่ยวกับการทำงานของข้าราชการประจำ ห้ามมิให้ข้าราชการการเมือง เกือบข้อง"

นอกจากนี้ ตอนเย็นวันที่ 19 สิงหาคม 2518 ได้มีกลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจนอกเครื่องแบบจำนวนมากได้พากันไปชุมนุมกันที่ท้องสนามหลวง พร้อมทั้งเปิดอภิปราษโคมตีเกี่ยวกับการปล่อยตัวผู้ต้องหาทั้ง 9 คน และได้เรียกร้องให้ พ.ต.ต.อนันต์ เสนาพันธ์ ซึ่งถูกกรมตำรวจปลดออกจากราชการขึ้นมาอภิปราษ และต่อมาเวลาประมาณ 20.00 น. ตำรวจและประชาชนที่ชุมนุมกันอยู่บริเวณสนามหลวงก็ได้เคลื่อนขบวนไปยังบ้านนายกรัฐมนตรีที่ซอยสวนพลู... แต่ พ.ต.ต.อนันต์ฯ ได้กล่าวชักจูงขอร้องให้ผู้ร่วมชุมนุมส่วนหนึ่งไปร่วมกันอยู่ที่สถานีตำรวจนครบาลทุ่งมหาเมฆได้สำเร็จหลังจากที่อธิบดีกรมตำรวจและผู้บัญชาการตำรวจนครบาลได้ร้องขอแต่ไม่มีผู้ใดปฏิบัติตาม แต่ก็ยังมีผู้ร่วมชุมนุมส่วนหนึ่งอยู่ที่หน้าบ้านของนายกรัฐมนตรี

ในคืนดังกล่าว ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้เดินทางมาชี้แจงเหตุผลแก่ตำรวจที่ชุมนุมอยู่ที่สถานีตำรวจนครบาลทุ่งมหาเมฆ.. ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะกลับเข้าบ้านพัก ปรากฏว่าตำรวจอีกส่วนหนึ่งเข้าใจว่านายกรัฐมนตรีหลบหน้า ได้เปิดอภิปราษโคมตีนายกรัฐมนตรีอย่างรุนแรงและได้พังรั้วบ้านนายกรัฐมนตรีเข้าไป บุกรุกทำลายสิ่งของหลายอย่างในบ้านโศกนาถตำรวจชั้นผู้ใหญ่ไม่สามารถห้ามได้ หลังจากนั้นตำรวจผู้ร่วมชุมนุม

ก็ได้เดินทางกลับไปยังกรมตำรวจ ซึ่งการเดินทางของตำรวจก็ได้สิ้นสุดลงหลังจากที่นายก รัฐมนตรีและอธิบดีกรมตำรวจได้ทำความเข้าใจกับตำรวจที่เดินทางแล้ว โดยมีได้เอาผิด

ปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาทางการเมืองที่สั่งสมมาในช่วงหลังปี 2516 และ การเดินทางเข้ามาประเทศไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร ได้ก่อให้เกิดการประท้วงจาก นิสิต นักศึกษาและประชาชน โดยมีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเป็นแกนนำ ซึ่ง เป็นสาเหตุต่อเนื่องไปยังเหตุการณ์นองเลือดในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 โดยตำรวจและ ทหารได้เข้าทำการปราบปรามนิสิต นักศึกษา และประชาชน ที่ร่วมชุมนุมอยู่ในบริเวณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างรุนแรง โดยอ้างว่าการเดินขบวนดังกล่าวถูกแทรกแซงจาก ฝ่ายคอมมิวนิสต์เพื่อที่จะก่อให้เกิดความไม่สงบภายในประเทศ⁵² และคณะทหารและ ตำรวจได้อาศัยเหตุการณ์นี้เป็นข้ออ้างในการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินโดยใช้ชื่อว่า "คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน" มี พล.ร.อ. สัจจ ชลออยู่ เป็นหัวหน้า และมีผู้บังคับ บัญชาทั้งฝ่ายทหารและตำรวจร่วมในการยึดอำนาจ ซึ่งฝ่ายตำรวจคือ พล.ต.อ. ศรีสุข มหินทรเทพ อธิบดีกรมตำรวจ

ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการบริหารงานตำรวจไทย

กิจการตำรวจไทยมีประวัติอันยาวนานซึ่งสันนิษฐานว่าเริ่มก่อตั้งในสมัยกรุงสุโขทัย และมีภารกิจหน้าที่รับใช้พระมหากษัตริย์อย่างใกล้ชิด และต่อมาเมื่อบ้านเมืองเจริญมากยิ่งขึ้น ภารกิจของตำรวจจึงถูกกำหนดให้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองจะเห็นได้ว่า ภารกิจของตำรวจตั้งแต่สมัยพระบรมไตรโลกนาถ ได้มีการปรับปรุงเป็นองค์กรกิจการตำรวจ เป็นกลไกในการบริหารประเทศ จนกระทั่งสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

⁵² ปธาน สุวรรณมงคล และคนอื่นๆ, ลัทธิการเมืองและยุทธศาสตร์ในการ พัฒนา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532), หน้า 590.

ได้มีการนำรูปแบบของตำรวจอังกฤษมาปรับปรุงพัฒนากิจการตำรวจให้เป็นแบบสากล ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์ไทยในระบอบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชได้ใช้องค์กรตำรวจเป็นเครื่องมือในการบริหารประเทศ

จากบทบาทของตำรวจที่มีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน รักษากฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำผิดอาญา บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน และดูแลรักษาผลประโยชน์สาธารณะทำให้ตำรวจเป็นองค์กรที่มีอำนาจและอิทธิพลในการบริหารประเทศให้สงบสุข ดังนั้นผู้ที่เป็นอธิบดีกรมตำรวจและดำรงตำแหน่งสำคัญๆในกรมตำรวจจึงเป็นผู้มีอำนาจบริบูรณ์อย่างมาก ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 โดยคณะราษฎร ปรากฏว่าคณะราษฎรซึ่งเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองก็ได้ใช้อิทธิพลในการแต่งตั้งผู้รักษาการตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจบุตร คือ พ.ต.อ. เอกพระยาบุเรศผดุงกิจ และแต่งตั้ง พ.ต.อ. พระยานุสรณ์ยุทธการ เป็นอธิบดีกรมตำรวจ และใช้อำนาจของตำรวจในการปราบปรามผู้ขัดแย้งต่ออำนาจของคณะราษฎร ซึ่งไม่ว่าการเมืองไทยทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา ผู้มีอำนาจทางการเมืองได้ใช้อิทธิพลในการแต่งตั้งอธิบดีกรมตำรวจหรือตำแหน่งสำคัญๆในกรมตำรวจ หรือแม้กระทั่งได้เข้าไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจเสียเอง ทั้งนี้เพราะว่าโดยบทบาทและหน้าที่ของตำรวจแล้วมีอำนาจโดยชอบด้วยกฎหมายอันจะสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้มีอำนาจทางการเมืองได้ ดังนั้นเมื่อมีการปฏิบัติ รัฐประหารหรือเปลี่ยนแปลงการปกครองทุกครั้ง คณะบุคคลผู้ก่อการจะร่วมมือกับอธิบดีกรมตำรวจหรือเข้ามาแทรกแซงในการบริหารงานตำรวจ

ตามที่กล่าวมาแล้วพอที่จะสรุปได้ว่าผู้มีอำนาจทางการเมืองได้ใช้อำนาจในการแทรกแซงการบริหารภายในกรมตำรวจโดยแต่งตั้งพรรคพวกของตนดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ หรือโอนเข้าไปรับราชการในกรมตำรวจในตำแหน่งที่สำคัญๆ เพื่อสืบทอดอำนาจหรือแม้กระทั่งเข้าไปดำรงตำแหน่งในกรมตำรวจด้วยตนเอง ซึ่งเป็นปัญหาที่สืบทอดปรากฏมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงข้อมูลผู้มีอำนาจทางการเมืองใช้อำนาจแต่งตั้งอธิบดีและตำแหน่งสำคัญ
ในกรมตำรวจ ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2521

เมื่อ พ.ศ.	บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งและเกื้อหนุน	ผู้มีอำนาจทางการเมือง
พ.ศ. 2475	- พ.ศ.อ. พระยาบุรุษรัตนกุล รักษาการ แทนอธิบดีกรมตำรวจ	คณะราษฎร
พ.ศ. 2476	- พ.ศ.อ. พระยาอนันต์รุขรากร เป็น อธิบดีกรมตำรวจ	พระยาพลพลพยุหเสนา
	- โอน พ.ศ. หลวงอดุลเดชจรัส มาเป็น รองอธิบดีกรมตำรวจ	"
พ.ศ. 2477	- พล.ศ.อ. หลวงอดุลเดชจรัส เป็น อธิบดีกรมตำรวจ	"
พ.ศ. 2490	- ปลด พล.ร.ต. สังวรณ์ สุวรรณชีพ ออกจาก อ.ตร.	คณะรัฐประหาร 2490
	- พล.ศ.ท. หลวงชาติตระการโกศล รักษาการแทน	"
	- โอน พ.อ. เผ่า ศรียานนท์ มาดำรง ตำแหน่งในกรมตำรวจ และดำรง ตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจในที่สุด	"
พ.ศ. 2500	- ปลด พล.ศ.อ. เผ่า ศรียานนท์ ออก จากอธิบดีกรมตำรวจ	คณะรัฐประหาร 2500
	- พล.ศ.ต. ชุนพิชัยมนตรี รักษาการแทน	"
	- พล.อ. ไสว ไสวแสนยากร เป็น อธิบดีกรมตำรวจ	"

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งและเกี่ยวข้อง	ผู้มีอำนาจทางการเมือง
	<ul style="list-style-type: none"> - โอน พล.ท.ประเสวีรัฐ รุจิรวงศ์ เป็น รองอธิบดีกรมตำรวจ 	"
พ.ศ. 2506	<ul style="list-style-type: none"> - จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่งตั้งตัวเอง รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ 	จอมพลสฤษดิ์ ฯ
พ.ศ. 2515	<ul style="list-style-type: none"> - พล.ต.อ.ประเสวีรัฐ รุจิรวงศ์ เป็น อธิบดีกรมตำรวจ 	คณะรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร
พ.ศ. 2515	<ul style="list-style-type: none"> - จอมพลประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และผู้บัญชาการทหารบก รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ 	คณะรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร
พ.ศ. 2516	<ul style="list-style-type: none"> - โอน พล.ท.ประจวบ สุนทรางกูร เป็นรองอธิบดีกรมตำรวจ 	"
พ.ศ. 2516	<ul style="list-style-type: none"> - พล.ต.อ.ประจวบ สุนทรางกูร เป็น อธิบดีกรมตำรวจ 	นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี
พ.ศ. 2519	<ul style="list-style-type: none"> - โอน พล.ท.วิฑูรย์ สะสวัสดิ์ มาเป็น ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ - พล.ต.อ.ศรีสุข มหินทรเทพ อธิบดีกรมตำรวจช่วยราชการสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย - พล.ต.อ.มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น เป็น อธิบดีกรมตำรวจ 	" <p>โดยนายสมัคร สุนทรเวช ออกราชการโทรทัศน์และ วิทยุกระจายเสียง</p>

สรุป

จากการศึกษาพบว่าในอดีตที่ผ่านมาตำรวจและการเมืองมีความสัมพันธ์กันในเชิงอุปถัมภ์ รูปแบบของตำรวจการเมืองอุปถัมภ์ (partisan policing style) เป็นการใช้ระบบอุปถัมภ์ ระบบเครือญาติและระบบพวกพ้อง ภายใต้อิทธิพลทางการเมืองก้าวำนาจการบริหารงานของกรมตำรวจ กล่าวคือใช้อำนาจอิทธิพลแทรกแซงในการแต่งตั้งอธิบดีกรมตำรวจ หรือตำแหน่งสำคัญ ในกรมตำรวจ โดยโอนหรือแต่งตั้งพรรคพวกของตนซึ่งเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองไม่ว่าจะได้อำนาจมาโดยการยึดอำนาจการปกครองหรือปฏิวัติรัฐประหารก็ตาม ไปดำรงตำแหน่งสำคัญๆในกรมตำรวจ ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง หรือผลประโยชน์อื่นๆ แห่งพวกพ้อง เช่น ใช้ตำรวจเป็นเครื่องมือในการพิทักษ์รักษาผลประโยชน์หรือแสวงหาอำนาจทางการเมือง คือใช้ตำรวจในการสืบสวนจับกุมผู้คัดค้านหรือเป็นศัตรูทางการเมือง ขยายอิทธิพลของตำรวจเป็นการก้าวล่วงเสถียรภาพรัฐบาล คล้ายคลึงกับรูปแบบการควบคุมโดยตำรวจของรัฐเผด็จการ หรือปราบปรามผู้ที่มีแนวความคิดขัดแย้งกับรัฐบาล ตัวอย่างเช่น ทำการกวาดล้างอันธพาลทั่วประเทศ หรือการสังหารจับกุมผู้เดินขบวนเรียกร้องรัฐธรรมนูญ เหล่านี้เป็นต้น

จากรูปแบบตำรวจการเมืองอุปถัมภ์ ที่ผ่านมาเป็นผลให้ขวัญและกำลังใจของข้าราชการตำรวจโดยทั่วไปกว้าง และข้าราชการตำรวจบางกลุ่มบางพวกก็ได้ฉกฉวยโอกาสที่ใกล้ชิดกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองเป็นช่องทางในการกอบโกยผลประโยชน์หรือเพื่อความก้าวหน้าของตนเอง โดยได้กระทำทุกวิถีทางที่จะคอยรับใช้ผู้มีอำนาจทางการเมือง ไม่ว่าจะการกระทำนั้นจะกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือไม่ก็ตาม และบางโอกาสตำรวจเหล่านั้นก็เข้าไปแทรกแซงการเมืองด้วยเช่นกัน คือ การรับตำแหน่งทางการเมือง การออกกฎหมายวิตรอนสิทธิของประชาชน และในบางโอกาสบางยุคบางสมัย กลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองได้สืบทอดอำนาจทางการเมือง และในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เป็นช่วงที่ทหารเป็นกลุ่มอิทธิพลที่มีอำนาจทางการเมืองอย่างมากและต่อเนื่อง ซึ่งทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจในช่วงดังกล่าวไม่ได้เป็นการพิทักษ์คุ้มครองผลประโยชน์

ของประชาชนส่วนใหญ่ ทำให้ตำรวจเป็นที่เกลียดชังของประชาชนโดยทั่วไป อีกทั้งการ
บริหารงานภายในกรมตำรวจก็ไม่ใช่ระบบทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีการวิ่งเต้นซื้อขาย
ตำแหน่งเพื่อจกฉวยผลประโยชน์กันมากมายก่ายกอง ข้าราชการตำรวจที่ฉกฉวยโอกาสก็
ได้ใช้ช่องทางลึกลับตามอำนาจและหน้าที่ไปในทางทุจริตประพฤตมิชอบ.



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย